

2024

Vloevelden van de oude Suikerfabriek

De invloed van 4 seizoenen op het natuurgebied

Alette Leidekker

IVN Natuurgidsenopleiding 2023-2024

Januari 2024

Inhoudsopgave

H1	Introductie	2
H2	De vloeivelden	3
	2.1 Onderzoeksgebied	3
	2.2 Ontwikkeling tot natuurgebied	4
	2.3 Bodemopbouw	5
H3	Waarnemingen	6
	3.1 Werkwijze	6
	Nawoord	15
	Referenties	16
	BIJLAGE 1: Inventarisatielijst fauna	17
	BIJLAGE 2: Inventarisatielijst flora	19

H1 Introductie

De voormalige vloeivelden van de suikerfabriek in Groningen vormen een intrigerend gebied met een interessante mix van industriële geschiedenis en natuurlijke diversiteit. Gelegen nabij de stad Groningen, beslaan deze vloeivelden een aanzienlijk terrein dat voorheen diende als onderdeel van het productieproces van suiker.

De natuurwaarde van dit gebied is in de loop der jaren aanzienlijk toegenomen, doordat de voormalige vloeivelden zijn getransformeerd tot een uniek ecosysteem bestaande uit bosschages, waterpartijen, rietvelden en graslanden. Deze omgeving heeft zich ontwikkeld tot een thuis voor diverse soorten flora en fauna. De flora van dit gebied omvat een verscheidenheid aan water- en oeverplanten, akkerplanten, bomen en struiken. Deze vegetatie biedt een natuurlijke habitat voor verschillende diersoorten, zoals (water)vogels, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Vogels zoals eenden, ganzen en rietvogels zijn vaak te vinden in dit gebied, dat ook aantrekkelijk is voor roofvogels en andere vogelsoorten. Verder komen vleermuizen er om te foerageren.

Al met al vertegenwoordigen de voormalige vloeivelden van de suikerfabriek in Groningen niet alleen een stukje geschiedenis, maar ook een waardevol stukje natuur dat een belangrijke rol speelt in het behoud van biodiversiteit in dit deel van Nederland.

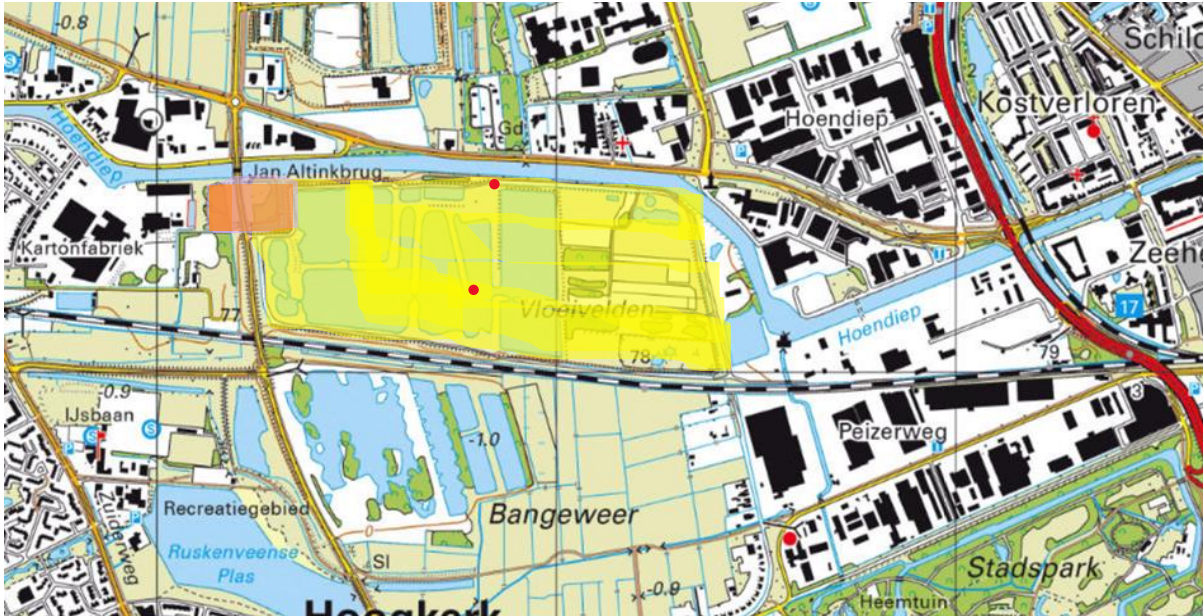
Ik beschrijf in hoofdstuk 2 de ontwikkeling van het natuurgebied, de natuurwaarde en de bodemopbouw. In hoofdstuk 3 'Waarnemingen' beschrijf ik in dagboekvorm wat ik aan planten en dieren ben tegengekomen, mijn wateronderzoek en vleermuizenjacht. Ter afsluiting een nawoord, lijst met referenties en in de bijlagen de inventarisatielijsten van flora en fauna.

Veel leesplezier!

Alette Leidekker

H2 De Vloevelden

2.1 Onderzoeksgebied

Bron: Topotijdreis, De Vloevelden 2022.

Mijn onderzoeksgebied betreft het gebied ten noorden van de spoorlijn Groningen – Leeuwarden, begrensd aan de westkant door de Johan van Zwedenlaan, aan de noordkant door het Hoendiep, en aan de oostkant door de Suikerlaan. Het beslaat ongeveer 56 hectare en omvat meerdere grote en kleine waterbassins. Rondom staan bomen en struiken waar paden doorheen lopen. Aan de rechterkant liggen weilanden waar koeien grazen. Daarnaast wordt het gebied gebruikt door een imker en voor diverse experimenten, waaronder die van het Terra College. Het gebied is vrij toegankelijk voor Stadgers om te recreëren en van de natuur te genieten. Enkele opmerkelijke kenmerken in dit gebied zijn de grote bassins waar veel verschillende soorten watervogels te vinden zijn, de bouwwerken uit de Tweede Wereldoorlog (aangeduid met rode stippen), en de voormalige vuilstort 'De Halm' (aangeduid met oranje). De kartonfabriek 'De Halm', gelegen ten westen van het terrein (Hoogkerk), heeft hier bouw- en sloopafval gestort gedurende de periode van 1960 tot 1991 (bron: GRONOS, 1998). Nu is dit een bosrijk gebied met een sloot er omheen waardoor het niet toegankelijk is voor bezoekers van het natuurgebied.

2.2 Ontwikkeling tot natuurgebied

Tussen 1913-2008 was het een levendige boel aan het Hoendiep, vooral als de bietencampagne in volle gang was (sept-dec). In grote delen van de stad was de weeïge geur goed te ruiken. In de eerste jaren werden de suikerbieten per boot via het Hoendiep aangeleverd. Later, toen de wegen beter werden en de ringweg werd aangelegd, voornamelijk per vrachtwagen.

De vloeivelden werden aangelegd voor de verwerking van afvalwater dat voortkwam uit het verwerkingsproces van suikerbieten. Dit water bevatte veel pulp, suikerresten en ander organisch materiaal. Bacteriën en micro-organismen zorgden voor een natuurlijke afbraak van dit organisch materiaal, waarbij het werd omgezet in onschadelijke stoffen terwijl het water geleidelijk verdampte. Het eindresultaat van dit proces was een residu dat vaak gebruikt werd als meststof vanwege de resterende voedingsstoffen.

In januari 2008 sloot de fabriek zijn deuren. Slechts enkele delen, waaronder de oude schoorsteen en het zeefgebouw zijn van de slopershamer gered. De gemeente Groningen heeft het terrein (165 ha. in totaal) in 2010 gekocht om er huizen (5000 totaal waarvan 2000 in het noordelijk deel) op te bouwen. Alleen vanwege de economische crisis en de stagnerende woningmarkt is daar niet gelijk mee begonnen.

Doordat het terrein 15 jaar met rust is gelaten heeft het zich kunnen ontwikkelen tot een bijzondere habitat voor vele soorten zangvogels, watervogels, roofvogels en allerlei soorten eenden: wilde eenden, tafeleenden, krakeenden en slobenden. Naast deze waarde voor de vogels hebben de waterbekkens een belangrijke functie als foerageergebied voor een groot aantal vleermuizen van diverse soorten.

De vloeivelden in 2023 met rechts het Hoendiep en links het spoor. Foto: Koos Boertjens.

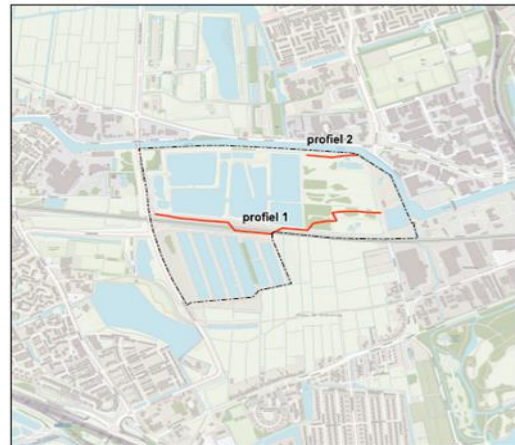
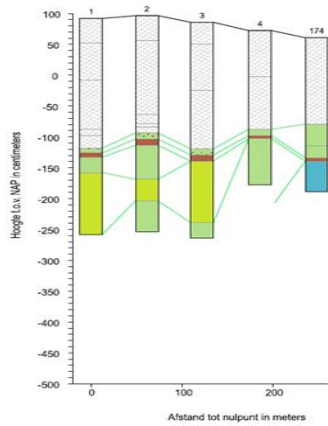
2.3 Bodemopbouw

Het gebied bevindt zich in een veen-/kleigebied dat in het westen wordt begrensd door de rug van Tynaarlo en meer naar het oosten door de Hondsrug. De vloeivelden bevinden zich in de polder 'De Verbetering', een gebied waar sterk verschillende bodemsoorten samenkomen. De bovengrond kan bestaan uit zowel lichte tot zware klei, fijn zand of veen. De ondergrond kan

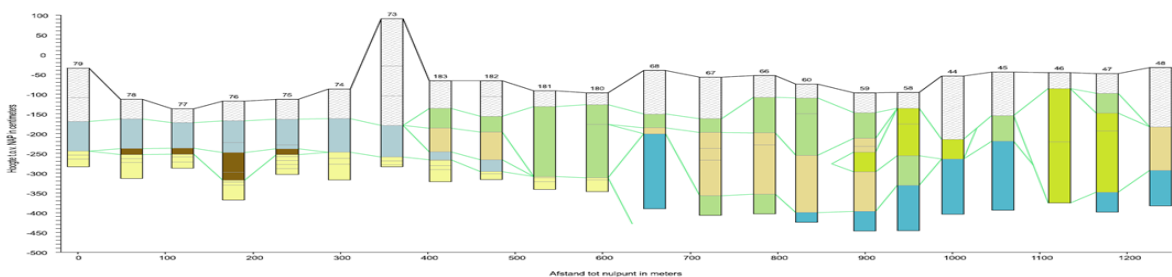
zowel uit zware klei als veen of zand bestaan. Klei op veen of klei op zand is echter overheersend in het gebied.

Op het oostelijk deel van de vloeivelden kan plaatselijk, zure kalkarme klei voorkomen in dunne laagjes (circa 10 cm) in de bovengrond. Op het westelijke deel is over het algemeen een dikkere kleilaag aanwezig. Bij de aanleg van de vloeivelden is grond opgebracht voor de vorming van de dijken rond elk vloeiveld. De bassins zijn op maaiveld aangebracht en kunnen een diepte van 5 meter beneden maaiveld hebben (Raap, 2019). Zie plaatjes voor twee bodemprofielen.

Profiel 2

profiel 1

**Plangebied Suikerunieterein (deelgebied 2) te Groningen
Gemeente Groningen
Profielen 1 en 2**

RAAP-rapport 4058, kaartbijlage 6, schaal 1:5000/1:100

- legenda
- verstoord
 - klei met fijn baksteen/verbrande leem
 - vegetatiehorizont
 - kreek, oeverwal
 - kreek, oeverzone
 - kreek, tussenzone
 - kreek, geul
 - klei
 - veen
 - dekzand

H3 Waarnemingen

3.1 Werkwijze

Sinds afgelopen voorjaar heb ik de vloeivelden meermaals bezocht, meestal in gezelschap van iemand met meer kennis van vogels en planten. Het lastige van alleen op ontdekkingsstocht gaan, is dat je niet precies weet waarop je moet letten. Ik zie van alles vliegen, maar heb geen idee wat het is. Van planten kun je een foto maken en opzoeken, maar van vogels die je alleen met een verrekijker kunt zien wordt dat lastig. Dat vergt jaren oefening en zover ben ik nog lang niet. Voor het herkennen van vogelgeluiden heb ik gebruik gemaakt van de app. Merlin Bird, een gebruiksvriendelijke app die heel snel verschillende vogels kan identificeren.

Om een compleet beeld te krijgen van wat er groeit, bloeit en leeft in het gebied heb ik in juni een wateronderzoek uitgevoerd in het kader van 'Vang de Watermonsters' van Natuur & Milieu. Een burgerwetenschappelijk onderzoek naar ondiep water (sloten, grachten, plassen, vennen, e.d.) in Nederland. Helaas slaagde ik er niet in om bij het water van een van de waterbassins te komen en heb ik in plaats daarvan een nabijgelegen vijver onderzocht. Ook ben ik in het voorjaar met Een medecursist op vleermuizenjacht geweest. Het is bekend dat in dit gebied vleermuizen komen om te foerageren, dus waren we benieuwd of we ze konden waarnemen met behulp van een bat-detector. Verder heb ik naar diersporen in de sneeuw gespeurd en op zoek geweest naar geneeskrachtige planten voor de educatieve eindopdracht. Kortom, ik heb een behoorlijk divers beeld gekregen van de natuur van de voormalig vloeivelden van de suikerfabriek.

Zaterdag 6 mei 2023

's Ochtend ga ik met de IVN vogelwerkgroep mee op excursie naar de vloeivelden en polder de Oude Held. Dat leek mij een uitgelezen kans om meer te weten te komen over welke vogels er allemaal leven in mijn onderzoeksgebied. Velen hebben een telescoop mee genomen. Als we het natuurgebied in wandelen valt me op dat de eerste bouwactiviteiten zijn begonnen, namelijk het egaliseren van het voorste deel van het terrein. Het weer zit niet echt mee: het is 16 graden, bewolkt en af en toe miezert het. De natuur ziet er frisgroen uit. We lopen een rondje tegen de klok in. Op een stapel hout worden een paar Roodborsttapuiten waargenomen. Verderop in de bomen komen we een grote bonte specht, een boeren- en gierzwaluw, een winterkoninkje, een roodborstje, merels, heggemusjes, een zanglijster, een zwartkop, een tjiftjaf, een staart- en pimpelmees tegen (zie de bijlage voor de volledige inventarisatie). Bij de waterbekkens worden de telescopen neergezet. Aldaar maak ik kennis met de Georde Fuut, Dodaars, Aalscholver, Knobbelzwanen, wilde eenden, Krakeenden, Slobeenden, Tafeleenden, Kuifeenden, Fuut, Kokmeeuwen en de Soepeend. Die laatste is een kruising tussen een wilde eend en een tamme eend. Herkenbaar aan hun witte vlekken of hun volledig witte verenkleed. Na een tijd de eenden geobserveerd te hebben trekken we verder naar de Oude Held waar allerlei weidevogels hun opwachting maken.

Zondag 28 mei 2023

Om 11.00 uur heb ik met een medecursist afgesproken om een rondje te lopen in de vloeivelden. Het is een mooie lentedag: tegen de 20°C, lichtbewolkt en weinig wind. Het pad langs het spoor staat vol met bloeiende planten. Zo komen we Klaprozen, Margrietten, Wikke, Hondсроos en Hondsdraf, Smeewortel, Distel en een Distelboktor, Koolzaad, Slibbladige Ooievaarsbek, Kamille, Scherpe en de Blaartrekkende Boterbloem, Moeraskers, Kleine klaver en de Rode klaver tegen. Je zou er een prachtig veldboekje van kunnen samenstellen. Verderop zien we de Overblijvende Ossentong. Ik verwar deze vaak met het Vergeet-mij-nietje, die hier ook te vinden is. Volgens de website Flora van Nederland zijn er een paar duidelijke verschillen waarneembaar:

De Overblijvende Ossentong

De bloeiwijze bestaat uit een *tweetakkige schicht*. De stengel eindigt in een eindbloem die tussen de twee schichten in staat.
De bloem is vijftallig en heeft *witte* keelschubben.

Akkervergeet-mij-niet

De bloeiwijze is een schicht. In dit deel van de bloeiwijze kun je zien dat de bloemen in een *zigzag patroon* aan de bloeistengel staan.
De bloem is vijftallig en heeft *gele* keelschubben.

Donderdag 8 juni

Het gebied is rond deze tijd op zijn mooist. Talrijke planten staan in bloei en er zijn veel (water-) vogels die hier verblijven. Ik heb mijn mentor uitgenodigd om kennis te maken met mijn onderzoeksgebied. We lopen een rondje en bespreken wat interessant is om tijdens de excursie te laten zien. Onderweg zien we de Bolderik, de Vogelwikke, Groot kaasjeskruid, Knopherik en de Oranje havikskruid volop in bloei staan.

Donderdag 20 juni

De laatste dag van het voorjaar. Het is 10.00 uur in de ochtend en het is al warm: 22°C. Volgens het KNMI was de lente nat, vrij zonnig en had een normale temperatuur. Juni daarentegen was zeer zonnig en droog. Ik loop met de buurvrouw een rondje langs de vloeivelden. Scheurtjes zijn zichtbaar op het bodemoppervlak, een teken van de droogte van de afgelopen maand. De natuur heeft nog weinig te lijden van deze droogte daar het voorjaar juist nat was. Alles ziet er dan ook groen uit.

We lopen langs de Grote Lisdodde die nu volop in bloei staan. De Grote Lisdodde (*Typha latifolia*) is éénhuizig; De mannelijke aar (lichtbruin) staat bovenop de vrouwelijke aar (donkerbruin). De plant kan wel 2,5 meter groot worden en staat meestal aan voedselrijke oevers. Verder lopend zien we Herik, Jacobskruiskruid, Streepzaad, Mariadistel, Gele Ganzenbloem, Cichorei, en een uitgebloede Gele Morgenster staan.

Herik (*Sinapis arvensis*: wilde mosterd) lijkt sprekend op Raapzaad en Koolzaad die eveneens hier voorkomen. Herik bloeit later in het seizoen dan Raapzaad en Koolzaad. Tevens beschikt de Herik over fijnere bloemen waardoor minder een zee van bloemen ontstaat. Overigens is het broertje de Knopherik (*Raphanus raphanistrum*: wilde radijs) hier ook te vinden. Alle vier behoren ze tot de Kruisbloemenfamilie. Sheila Luijten heeft een determinatiehulp gemaakt waarin alle verschillen tussen deze vier kruisbloemigen uitgebreid aan bod komen. Deze staat op de website van de Verspreidingsatlas. Het voert te ver om dit hier te beschrijven.

In de waterbassins zien we vele watervogels zoals Futen, Meerkoeten, zwanen, Krakeenden, Tafeleenden, Kuifeenden, Nijlganzen en Grauwe ganzen. En ook de Geoorde Fuut zwemt er tussen. De watervogel waar in dit gebied zoveel om te doen is vanwege zijn beschermde status. Kenmerkend zijn de rode oogjes en goudkleurige pluim bij het oogje. Ze komen hier tussen april en augustus om te broeden. Als het kouder wordt trekken ze naar het zuiden van Europa om daar te overwinteren.

We lopen verder en komen bij een omgeving met bomen en struiken. Volgens mijn app. Merlin zitten hier vele soorten vogels zoals de Merel, de Groenling, de Putter, de Boerenzwaluw, de Goudvink, de Winterkoning, de Zwartkop, de Huiszwaluw, de Tjiftjaf, de Bosrietzanger, de Tuinfluiter, de Fitis, de Kleine Karekiet, de Heggenmus en de Koekoek. Jammer dat ik ze niet zie, maar alleen kan horen.

Wateronderzoek

Vandaag heb ik nog een reden om hier te zijn, namelijk onderzoek doen naar de waterkwaliteit van ondiep water in het kader van 'Vang de Watermonsters'. Het lukt mij niet om bij het water van een vloeiveld te komen, dus besluit ik het water van een naburig vijvertje te onderzoeken. Ik heb mijn zelfgemaakte Secchi-schijf, een schepnet, een reageerbuisje, een witte teil, een loeppotje en zoekkaarten mee. Op het oog ziet het er 'schoon' uit. Je kunt de ondiepe bodem (20 cm) goed zien. Er zijn redelijk veel onderwaterplanten. De oevers zijn begroeid met allerlei soorten planten, modderig en lopen schuin af. Opeens zie ik een Poelkikker opduiken. Als ik mijn teil vol laat lopen met de inhoud van mijn schepnet zie ik kikkervisjes, bloedzuigers, slakjes, wantsen en zoetwaterpissebedden. Weinig indrukwekkend onderwaterleven. Dit wordt niet anders na meerdere keren mijn teil met nieuwe inhoud gevuld te hebben. Ik neem nog een watermonster en keer weer huiswaarts. Natuur & Milieu beoordeelt op basis van mijn meetgegevens de ecologische kwaliteit van het water.

De resultaten zijn als volgt:

	Planten	Helderheid	Voedingsstoffen		Waterdieren	Eindoordeel
			Stikstof	Fosfor		
Vloeivelden	goed	goed	goed	slecht	slecht	matig

Het is jammer dat de organisatie geen uitleg geeft bij de resultaten. Ik blijf met vragen zitten als: Hoe kan het dat er voldoende onderwaterplanten zijn, maar weinig diversiteit aan waterdieren? En hoe kan het dat de hoeveelheid stikstof wel binnen de norm is, maar fosfor niet? En hoe komen ze bij het eindoordeel 'matig'?

Zondag 9 juli

Het is een warme zomeravond als ik met een medecursist heb afgesproken om op vleermuizenjacht te gaan. Vlak daarvoor heeft het stevig geonweerd waarbij veel regen is gevallen. De luchtvochtigheid is hoog. Het is 22.00 uur als we op de vloeivelden aankomen. Er zijn veel muggen en we horen de kikkers luid kwaken. Het schemert en het zal niet lang meer duren voordat we de eerste vleermuizen waarnemen met de bat-detector. Onderweg zien we de Grote Teunisbloem in volle bloei staan. De bloemen bloeien slechts één dag en openen zich pas in de namiddag/avond. Wanneer ze openen wordt bepaald door de stand van de zon, dagtemperatuur en luchtvochtigheid.

Er zijn geen vleermuizen in de vloeivelden gevestigd (ook niet in de ruïnes). De vloeivelden zijn foerageergebied voor de vleermuizen. Mijn medecursist weet waar de vleermuizen vanuit Vinkhuizen komen aanvliegen en waar de kans het grootst is om vleermuizen te zien; dat is het pad langs het Hoendiep. Ongeveer een half uur tot een uur na zonsondergang komen vleermuizen uit hun holletjes gekropen om op zoek te gaan naar voedsel. Ze jagen zelden meer dan 6 kilometer van hun verblijfplaats af. De vleermuis vliegt laag over het wateroppervlak,

jagend op schietmotten, haften en vliegen, soms ook op dansmuggen en motten. Hij vangt ze in de lucht of van het wateroppervlak. Eten en drinken doen ze al vliegend. De snelheid kan oplopen tot 23 kilometer per uur. Tegen elven hebben we succes. De bat-detector maakt een ratelend en tikkend geluid. Het blijkt een gewone Dwergvleermuis te zijn. De bat-detector vangt de ultrasone geluiden op van de vleermuizen en zet die om in een ratelend geluid waaraan je kunt horen dat er een vleermuis in de buurt vliegt. De frequentiehoogte van het geluid is bepalend voor het identificeren van het type vleermuis. De bat-detector ratelt en pruttelt flink. Meerdere vleermuizen komen onze kant op. Het gaat om Dwergvleermuizen, Laatvliegers, Watervleermuizen en de Rosse vleermuizen.

Omdat het inmiddels donker is kunnen we de vleermuizen die overvliegen niet zien. In de lucht lijkt het alsof we het silhouet van een vleermuis waarnemen, maar aan de trage, diepe vleugelslag te zien, lijkt het eerder om een uil te gaan. Op een gegeven moment is het stil en lijkt etenstijd voor de vleermuizen weer voorbij te zijn.

Rosse vleermuis

Watervleermuizen

Zondag 1 oktober

Inmiddels is de herfst aangebroken, hoewel daar nog weinig van te zien en te merken is. Geen spoor van bladeren die geel beginnen te worden. Met 21°C is het eerder 's zomers te noemen. Luchtvochtigheid is 63%, zwaarbewolkt.

De gemeente is nog steeds bezig met het egaliseren van het terrein. Inmiddels liggen er platen op de Suikerlaan om er zware voertuigen overheen te laten rijden. Wat me opvalt is dat hier en

daar nog wat planten in bloei staan, waaronder de Oranje Havikskruid en de gewone Berenklaauw. Er fladderen zelfs nog een paar vlinders rond: Dagpauwoog en een Koolwitje. Tot mijn grote verbazing ontdek ik enkele vijgenbomen langs het pad waar ook bijenkorven staan. Deze bomen waren mij nog niet eerder opgevallen, pas nu ze volhangen met onrijpe vijgen. Ik vermoed dat ze hier niet toevallig zijn terechtgekomen, maar door de imker zijn geplaatst als voedsel voor de bijen. Wel vind ik het gek dat de boom in oktober vol hangt met (onrijpe) vijgen. Op internet lees ik dat vlak voor het begin van de winter zich kleine knoppen vormen met beginnende vijgen. De wintervruchten overleven een zachte winter. Anders worden er in het voorjaar nieuwe gevormd. Een snelrijpend ras kan na een normale winter zelfs nog een 2e oogst geven. Blijkbaar is dit de normale cyclus van een vijgenboom. Aangezien onze winters steeds minder koud zijn, is de kans groot dat deze vruchten onze winters ook overleven. Nog even geduld en over een paar maanden weten we meer...

Zondag 3 december

Vandaag loop ik met de buurvrouw en een medecursist een rondje vloeivelden. Het is een paar graden boven nul, met een hoge luchtvochtigheid van 83%, en de zware bewolking maakt het koud, kil en grijs. Overal liggen plassen op de weg door de vele neerslag van de afgelopen tijd. De grond is drassig waardoor we makkelijk pootafdrukken van reeën zien. In de verte vliegt een Torenvalk.

De buurvrouw laat ons de ingang van een oude dassenburcht zien die vermoedelijk niet meer gebruikt wordt. De grootte van een dassenburcht kan variëren van 1 hol tot wel 120 holen en uit meerdere verdiepingen bestaan. Bij gevaar, door bijvoorbeeld stropers die de burcht uitgraven of een hondje dat in de burcht dringt, kunnen de dassen zich diep in de dassenburcht terugtrekken zodat ze hun veilige hol niet hoeven te verlaten. De kamers die in gebruik zijn worden gestoffeerd met nestmateriaal waar de dassen overdag in slapen. Dit nestmateriaal kan

bestaan uit gras, stro, bladeren, varens en mos. De locatie van dassenburchten wordt bepaald door verschillende factoren, waaronder voedselaanbod, beschutting, helling, rust, de aanwezigheid van water en geschikt nestmateriaal. De plek waar onze dassenburcht ligt, voldoet aan al deze voorwaarden. De burcht is gegraven in een damwand van een waterbassin, waardoor het ook in de buurt van water is. In de directe omgeving staan bomen en struiken die als beschutting dienen en zorgen voor voldoende nestmateriaal om de burcht mee aan te kleden. De bodem is voedselrijk met genoeg wormen en insecten. Ook wat betreft rust heeft de das hier lange tijd ongestoord kunnen verblijven. Af en toe rijdt er een trein langs, maar er is geen drukke verkeersweg in de buurt. Ondanks al deze gunstige omstandigheden lijkt de burcht niet meer bewoond te zijn.

Het is mogelijk dat de das en zijn familie verstoord zijn geraakt in hun omgeving en hun toevlucht elders hebben gezocht. De afgelopen jaren is deze omgeving drukker geworden door mensen die hier komen om te genieten van de natuur of hun hond uitlaten. Maar het kan ook zijn dat de recente bouwactiviteiten ervoor gezorgd hebben dat de das is vertrokken. Het is gissen naar de reden van hun vertrek.

Ik zie dat de gemeente niet stil heeft gezeten de afgelopen tijd. Aan de linkerkant van de Suikerlaan is een groot stuk terrein geëgaliseerd. Een medewerker van het bezoekerscentrum vertelde me dat ze eerst een brug gaan aanleggen tussen het Hoendiep en de Suikerlaan zodat dit terrein ontsloten wordt en machines gemakkelijk op- en afkunnen rijden. Langs het spoor en de Jaap van Zwedenlaan zijn veel struiken en bosschages weggekapt. Het is een flinke kaalslag geworden.

In het water lijken de vogels zich nergens wat van aan te trekken en gaan gewoon door met hun bezigheden. We zien Krakeenden, Tafeleenden, Kuifeenden, Slobeenden, Nonnetjes, Knobbelzwanen, een Aalscholver, een Fuut, de grote Zaagbek en vele Smienten.

Woensdag 10 januari 2024

Een koude, maar zonnige winterdag. Temperatuur ligt rond het vriespunt, weinig wind en vochtigheidspercentage 60%. De buurvrouw gaat vandaag weer mee met haar telescoop. We lopen een rondje om de vloeivelden en merken op dat het pad langs de Johan van Zwedenlaan verbreed en verhard is. Waarschijnlijk zullen hier binnenkort machines langsrijden. Hoewel het een doordeweekse dag is zijn er geen bouwactiviteiten. Mogelijk vanwege de vorst van de afgelopen dagen waardoor de grond bevroren is.

Vanaf het Hoendiep komt er veel verkeerslawaaï onze kant op. De eenden lijken er weinig last van te hebben. De waterbekkens zijn deels dichtgevroren. Waar geen ijs op het water ligt zwemmen veel eenden dicht bij elkaar op zoek naar voedsel. We ontdekken Smienten, een aantal Nonnetjes, Meerkoeten, Krakeenden, Tafeleenden, wilde eenden en een Fuut. De meeste eenden die hier verblijven, zijn overwinteraars. Ze komen in september vanuit Noord- en Centraal-Europa onze kant op zodra het daar kouder wordt en in april vliegen ze weer terug. Opvallend veel Smienten weten de vloeivelden te vinden. Met de telescoop kun je de lichte streep op de kop van een mannetje prachtig zien oplichten door de zonnestralen. Ook een paar Slobeenden laten zich zien. Kenmerkend zijn hun brede platte snavel waarmee ze als een stofzuiger over het water bewegen om voedsel te vinden.

Langs het pad aan het Hoendiep staan vele Meidoorns. In het voorjaar een prachtig gezicht als ze in bloei staan. In de winter hangen de takken vol met rode besjes als voedsel voor vogels zoals Merels, Kramsvogels en andere lijsters. Verderop zien we een samenschooling Putters in een bosje jonge Elzen.

Donderdag 18 januari

Inmiddels is de winter echt begonnen. Afgelopen nacht heeft het gesneeuwd en ligt er een laagje van ongeveer 2 cm. Veel is het niet, maar genoeg om naar diersporen te zoeken. De temperatuur ligt tussen de -3°C en $0,7^{\circ}\text{C}$, vochtigheidspercentage is 97%. Een zonnetje wordt afgewisseld met sneeuwbuien. Ik vraag de buurvrouw weer mee, aangezien zij veel kennis heeft van diersporen en met behulp van haar zoekkaarten en centimeterband komen we vast een heel eind. Bij het determineren van diersporen kijk je naar de vorm, de grootte, hoeveel tenen er zichtbaar zijn en wat de afstand is van de afdrucken tot elkaar. Op basis van de vorm van de poten, kunnen we zoogdieren indelen in zoolgangers, teengangers en teentopgangers. Bij zoolgangers zie je de hele voetzool en vijf tenen. Voorbeelden van zoolgangers zijn dassen en egels (en mensen). Teengangers (bijvoorbeeld de vos, haas en wolf) bewegen zich meestal sneller voort en je ziet dan vier tenen in de afdruk. Bij teentopgangers zie je alleen de toppen van de derde teen (zoals bij paarden) of de derde en

vierde teen (runderen, zwijnen en herten). Al snel komen we de eerste sporen tegen. Langs de weg zien we de sporen van een eend. Deze zijn duidelijk herkenbaar aan de drie tenen en de volledige zwemvliezen er tussen (foto 1), maar de afdrukken zijn duidelijk kleiner dan die van de gans (foto 2) die we later tegenkomen. Bij beide vogels zien we dat de pootjes wat naar binnen gedraaid worden tijdens het lopen.

Foto 1 Eend

Foto 2 Gans

Verder lopend komen we nog meer tegen. De buurvrouw laat mij het verschil zien tussen de sporen van een haas die rustig loopt en een die rent. Tenminste we vermoeden dat het om een haas gaat, want de afdruk van een konijn is kleiner. Wat opvalt is dat de voorpoot spits uitloopt (foto 3). Dat komt omdat de derde teen langer is dan de andere tenen. Ook kun je de nageltjes goed zien zitten. Verder is de loopwijze kenmerkend (foto 4). Als de haas harder gaat lopen dan wordt het spoor smaller en langer (foto 5).

Foto 3 Voorpoot haas

Foto 4 Rustige loop haas

Foto 5 Snelle loop haas

We hebben geluk vandaag. Hoewel het zo nu en dan behoorlijk sneeuwt, vinden we nog best wat diersporen. De meeste zijn van vogels, maar dat kan ook haast niet anders in een vogelrijkgebied als deze. De volgende die we zien is van een vogel die aan het rennen is. De drie tenen aan de voorkant tekenen zich duidelijk af. Aan de achterkant zien we een sleepspoor. De middelste teen sleept bij het rennen vaak over de grond en laat een spoor achter. Aan de grootte van de

pootafdruk te zien gaat het waarschijnlijk om een Merel. Ter vergelijking zien we verderop een afdruk van een Reiger. Deze is duidelijk veel groter dan die van de Merel en rent niet, maar stapt heel rustig en weloverwogen door de sneeuw. Niet alleen de grootte is kenmerkend, maar ook het vliesje tussen de derde en vierde teen die veel steltlopers hebben is duidelijk zichtbaar.

Helaas komen we geen sporen tegen van reeën, dassen, vossen of marterachtigen. De waterbassins zijn bijna helemaal dichtgevroren. Waar het open is is een samenschooling van vele Meerkoeten te zien. Meerkoeten komen gezamenlijk de winter door. Hoe anders is dat in het broedseizoen als ze elkaar uit hun territorium verjagen.

Meerkoeten

In een ander bassin zit een grote groep Smienten bij elkaar, wel honderden. Ze maken een typisch geluid, een fluit die ik zelfs kan herkennen. Ze komen vanuit het koude Noorden om hier te overwinteren. Overdag dobberen of slapen ze op het water. Tegen de avond trekken ze naar de graslanden om te eten. Het is een prachtig gezicht wanneer de hele groep ineens opvliegt. Mogelijk dreigt er gevaar van een roofvogel of zien ze ons als gevaar. Even later lijkt het gevaar alweer geweken en keren ze terug naar het water zonder dat duidelijk is geworden wat er aan de hand was.

Op deze doordeweekse ochtend is er veel verkeer hoorbaar afkomstig van het Hoendiep. Stil is het hier allerminst. Gelukkig helpt de app Merlin om de vogelgeluiden te identificeren. In de bomen en struiken langs het Hoendiep horen we een Pimpelmees, Koolmees, Roodborst, Merel en een Boomkruiper. Langs de Suikerlaan zagen we een groep van ongeveer 10 vinkjes in een boom en aan de andere kant, waar ooit een waterpartij was, een verdwaasd om zich heen kijkende familie Aalscholver (7) bestaande uit een aantal jonge en volwassen exemplaren. Aan het eind van ons bezoek worden we tot onze grote vreugde getraceerd op een prachtig ijsvogeltje bij de stenen brug over het water van het oude gemaal.

Nawoord

Pas recentelijk heb ik de vloeivelden ontdekt, vlak voordat ik begon aan de IVN Natuurgidsenopleiding. Eigenlijk best opmerkelijk voor iemand die sinds jaar en dag het groen buiten de stad Groningen weet te vinden, maar de natuur in eigen stad nauwelijks heeft verkend. Daar moest maar eens verandering in komen, te beginnen met de voormalig vloeivelden van de Suikerfabriek. Er was ook nog enige haast bij, omdat dit gebied binnen afzienbare tijd zal transformeren tot een compleet nieuwe woonwijk. De bouw heeft enige vertraging opgelopen vanwege de rechtszaken die natuurorganisaties hadden aangespannen tegen de gemeente, omdat de vloeivelden een belangrijk leefgebied is voor een paar beschermde diersoorten, namelijk de geoorde fuut en de water- en meervleermuizen. Inmiddels zijn de partijen tot overeenstemming gekomen door 14 hectare aan compensatiegebied in de nabijheid van de vloeivelden voor de beschermde diersoorten in te richten.

Recentelijk zijn de eerste voorbereidende bouwactiviteiten gestart. Volgens planning zal vanaf 2025 in het noordelijke deel (mijn onderzoeksgebied) met de bouw van woningen worden begonnen. Het overige gebied volgt in een later stadium, afhankelijk van de woningmarkt en de economie.

Het is interessant om de ontwikkeling van natuurgebied tot bouwplaats van dichtbij mee te maken. Welke effecten de voorbereidende activiteiten nu al hebben op de natuur, behalve kaalslag, is mij nog niet duidelijk. De geoorde fuut zwemt er nog steeds rond en de vleermuizen trekken er nog steeds naartoe om te foerageren. Misschien dat de das zijn toevlucht heeft gezocht naar een rustiger plekje. Mijn verwachting is dat vanaf 2025 wanneer er intensief wordt gebouwd op deze plek, duidelijk zal worden welke effecten dit op de natuur heeft.

Door regelmatig de vloeivelden te bezoeken heb ik een aardig beeld gekregen van de invloed van de seizoenen op het gebied. In het voorjaar en de zomer is de natuur zeer kleurrijk met een overvloed aan bloemen en planten, (water-)vogels en insecten. In de herfst en winter blijven gras en bramenstruiken over, en komen veel vogels vanuit het noorden van Europa deze kant op om hier te overwinteren. Mijn kennis van vogels en planten is er zeker op vooruit gegaan met speciale dank aan Hiltje, Esther en Irma en internet.

Referenties

Flora van Nederland, online gids voor determineren van planten, www.floravannederland.nl/

Raap, Plangebied Suikerunieterrein (deelgebied 2) te Groningen, gemeente Groningen; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek), augustus 2019.

St. Das en Boom; een organisatie die zich inzet voor dassen en hun leefomgeving; www.dasenboom.nl

Sweco, Milieueffectrapportage Suikerfabriekterrein Groningen, verzameling onderzoeksrapporten 2017-2020.

Tauw, Knelpuntenanalyse ontwikkeling voormalig SuikerUnieterrein Groningen, juni 2017 <https://commissiener.nl/projectdocumenten/00006885.pdf>

Verspreidingsatlas, determinatiehulp voor Raapzaad, Koolzaad en verwante kruisbloemigen, augustus 2020. <https://www.verspreidingsatlas.nl/determinatie/ehbd/view.aspx?id=13>

Vogelbescherming Nederland, www.vogelbeschermingnederland.nl

BIJLAGE 1**FAUNA****Inventarisatielijst vogels:**

1	Fuut	37	Grote Bonte Specht
2	Dodaars	38	Sijs
3	Geoorde Fuut	39	Boerenwaluw
4	Aalscholver	40	Uil
5	Blauwe Reiger	41	Grote Zaagbek
6	Knobbelzwaan	42	Winterkoning
7	Grauwe Gans, met jongen	43	Heggenmus
8	Grote Canadese Gans, met jongen	44	Roodborst
9	Brandgans	45	Torenavalk
10	Nijlgans	46	Roodborsttapuit
11	Soepgans	47	Merel
12	Bergeend	48	Zanglijster
13	Krakeend	49	Rietzanger
14	Wilde Eend	50	Kleine Karekiet
15	Slobeend	51	Grasmus
16	Tafeleend	52	Tuinfluit
17	Kuifeend	53	Zwartkop
18	Brilduiker	54	Tjiftjaf
19	Havik	55	Fitis
20	Sperwer	56	Staartmees
21	Waterhoen	57	Pimpelmees
22	Meerkoet	58	Koolmees
23	Scholekster	59	Gaai
24	Smient	60	Ekster
25	Nonnetje	61	Kauw
26	Buizerd (overvliegen)	62	Zwarte Kraai
27	Bosrietzanger	63	Spreeuw
28	Goudvink	64	Huisemus
29	Huiswaluw	65	Vink
30	Heggenmus	66	Groenling
31	Kokmeeuw	67	Putter
32	Zilvermeeuw	68	Kneu
33	Visdiefje	69	Koekoek
34	Houtduif	70	Ijsvogel
35	Stadsduif		
36	Gierzwaluw		

Inventarisatielijst vlinders:

1	Jacobsvlinder	3	Kleine Vos
2	Dagpauwoog	4	Koolwitje

Inventarisatielijst vleermuizen:

1	Dwergvleermuis	3	Laatvlieger
---	----------------	---	-------------

2	Watervleermuis	4	Rosse vleermuis
---	----------------	---	-----------------

Inventarisatielijst insecten:

1	Distelboktor	2	Waterjuffer
---	--------------	---	-------------

Inventarisatielijst zoogdieren:

1	Ree	2	Haas
---	-----	---	------

Inventarisatielijst (onder)waterdieren:

1	Zoetwaterpissebed	4	Kikkervisjes
2	Slakjes	5	Wantsen
3	Bloedzuigers	6	Poelkikker

BIJLAGE 2**FLORA****Inventarisatielijst planten:**

1	Braam	21	Kleine klaver
2	Vijgenboom	22	Rode klaver
3	Teunisbloem	23	Margriet
4	Wilde Marjolein	24	Koolzaad
5	Gele Ganzenbloem	25	Moeraskers
6	Gele Morgenster	26	Overblijvende ossentong,
7	Mariadistel	27	Scherpe boterbloem
8	Cichorei	28	Smalle Wikke
9	Grote Lisdodde	29	Slibbladige ooievaarsbek
10	Herik	30	Smalle weegbree,
11	Jacobskruiskruid	31	Smeerwortel
12	Streepzaad	32	Bolderik
13	Akker-vergeet-me-niet	33	Vogelwikke
14	Blaartrekkende boterbloem	34	Groot Kaasjeskruid
15	Kamille	35	Knopherik
16	Eenstijlige meidoorn	36	Oranje Havikskruid
17	Grote brandnetel	37	Gewone Berenklauw
18	Hondsdrif	38	Grote Berenklauw
19	Hondsroos		
20	Klaproos		